

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

4|2014

Den Rusína v Praze | Podkarpatská Rus v neklidné střední Evropě |
Konference o národnostních menšinách | Přednáška Huberta Ripky
v Podkarpatském klubu v Londýně v říjnu 1944 | Rusínská menšina
a migranti | Mladí Rusíni na Slovensku | Povídka Ireny Trnkové

Migrující národ hledá domov

Nedávno jsem slyšela pěknou větu: každá rodina ve střední Evropě má svůj příběh. Platí to i o Rusínech, o národnosti, jejíž počet se odhaduje na půldruhého až dva miliony lidí. Počítaje v to i obyvatele s rusínskými kořeny žijící v zámoří. Rusíni totiž jsou (jsme) migrující národ. Asi nejznámějším příkladem je slavný americký výtvarník Andy Warhol – nebo taky „po našem“ Andrijo Varhola: jeho rodiče pocházeli z Mikové u Medzilaborců, odkud odešli do Ameriky. Maminka jinak než rusínsky neuměla.

Nikoli náhodnou nazval divadelní soubor *Farma v jeskyni*, působící v Praze, své snad nejsilnější představení vycházející z dějin Rusínů *Sclavi – Emigrantova píseň*. Právem získalo řadu ocenění a pořád se úspěšně hraje; má hloubku prožitku životního i uměleckého, znějí v něm rusínské písně. Ostatně, jdete se na ně podívat.

Jsme národ na cestě. Mnozí Rusíni žijící v Česku to znají z vlastní rodiny. Původ na Podkarpatské Rusi, kde zůstala část příbuzných, další se usadila v Čechách, jiná třeba na Slovensku nebo v Maďarsku. Příznačný je i osud „rumunských“ Rusínů, jež dobře známe ze souboru *Skejušan: předkové se vydali za chlebem a půdou z východního Slovenska do Rumunska*, odtud se podstatná část po r. 1945 vrátila do Československa, někteří žijí v severních Čechách, jiní na Moravě...

Rusínská migrace se, jak víme, odehrává především v rámci Evropy. Její rozsah i směr určuje ekonomika, ale ve značné míře (a často s velkou a nespravedlivou krutostí) i politika. Třeba nové poválečné uspořádání střední Evropy, konkrétně připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu, které vyhnalo z rodné země řadu Rusínů, jež si nepřáli žít v sovětském režimu.

Významným, nepřiznivým životním mezníkem pro polské Rusíny – Lemky se zas stala tzv. akce *Visla*, při níž byli vystěhováni z původních bydlišť na sever a západ země.

Neméně dramatické zvraty pro osud mnoha rusínských rodin znamenaly i jejich životní, existenční podmínky, jež je nutí hledat obživu jinde. Známe to i u nás – Rusíny z Podkarpatska potkáváme v českých městech na rozličných pracovištích. A protože jim po dlouhá léta byla v době nsvobody upírána národnost, mnozí už dnes nevnímají ani necítí svou národní identitu. Navíc Rusíni – na rozdíl od jiných národnostních menšin či cizinců žijících v českých zemích – nemají a nikdy neměli svůj stát, který zpravidla své menšiny, žijící za hranicemi země, podporuje morálně i finančně.

Dějinné zvraty, touha po lepším životě či osud to už tak zkrátka chtěly, že mnozí Rusíni našli domov v různých místech světa. Proto je tolik důležité, aby mezi většinovou národnostní společností neztratili povědomí o svých kořenech; aby si zachovali svůj rusínský domov aspoň v duši.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Foto Peter Čulák

Anna Miškovská ze Svidníku na Rusínském dni v Praze

Rusínský den: historie, tradice, písničky i lahůdky

Pestré odpoledne nazvané *Den Rusína*, které s bohatou obsahovou náplní připravilo sdružení *Rusini.cz*, se uskutečnilo 29. listopadu v Domě národnostních menšin v Praze. Bylo mnohobarevné a zdařilé. Workshopy lidových řemesel (školily ženy a dívky z okolí Svidníku), výstavka krásných textilií včetně koberečků, výšivek i další drobné lidové tvorby. Ochutnávka rusínských jídel, přehlídka fotografií Ivany Jašminské s rusínskými motivy, osvědčený harmonikář Roberto Lombino, který hrál rusínské písničky, a publikum se k němu spontánně přidávalo. Rocková kapela *Mental Prothesis* (jejím frontmanem je Rusín Rasto Macek). Přednášky i filmy. Všeobecná dobrá nálada.

Podobnou akci si organizátoři vyzkoušeli už v září v Liberci; nedá se však říct, že by to bylo „nanečisto“, protože i zde nabídl bohatý a půvabný program. Nicméně v Praze se Rusíni představili ještě velkoryseji a reprezentativněji.

Návštěvníky obklopilo pestré pásmo barev, zvuků i vůní. A taky mnoho podnětných informací a zajímavých poznatků.

K nejpůsobivějším zážitkům patřil pětaticetiminutový dokument o historii Rusí-

nů *Duše Karpat* scénáristy a historika Ivana Popa v produkci Jana Lipinského, jehož režie se ujal Igor Sivák. O filmu píšeme víc uvnitř čísla; a hlavně věříme, že ho získáme pro promítání na některé z našich akcí. Během rusínského dne byl k vidění i další film – návštěvníky zaujal velmi pěkný dokumentární snímek známého milovníka Rusínů Zdeňka Flídra *Vyšla zvidza jasna*, která navíc výtečně zapadla do předvánoční atmosféry, protože pojednává o rusínských vánočních zvycích. Však také v onu sobotu už advent klepal na dveře.

Pokračování na straně 2

POZVÁNKA

Zveme vás na besedu publicisty **Reného Kočička** **UKRAJINA, ROK POTÉ** a **PODKARPATSKÁ RUS** ve čtvrtek 5. února 2015 v 16.30

ve společenském sále

Domu národnostních menšin,
Praha 2, Vocelova 3

Náš host je aktivistou Člověka v tísní a bude hovořit o aktuální situaci na Ukrajině a dopadech současného stavu země na situaci Podkarpatské Rusi.

Rusínský den: historie, tradice, písničky i lahůdky

Dokončení ze strany 1

Po promítání následovalo poutavé vyprávění paní doktorky Anny Derevjaníkové z Prešova o rusínském kalendářním a obřadním folkloru. Autorka je erudovanou odbornicí na dané téma, soustavně se mu věnuje a navíc je dovede podat velmi zajímavě a živě. A v rusínském jazyce.

Neméně zajímavé bylo vystoupení Ing. Petra Štefaňáka, předsedy sdružení Mladí Rusíni na Slovensku. (V rusínské příloze tohoto čísla o této organizaci píše Alena Blichová.) Svůj výklad doprovázel vizuální prezentací, zachycující podstatné momenty dějin Rusínů a připomněl řadu osobností Rusínů či s rusínskými kořeny. (Soudím, že by jejich seznam mohl časem doplnit i jmény Rusínů, kteří žili či žijí v České republice. Zkusíme mu to navrhnout.) Petr Štefaňák je také redaktorem rusínského internetového rádia, a stejně jako redaktor internetového rozhlasového vysílání pro Lemky v Polsku, rovněž přítomný na Dni Rusína v Praze, tu pilně

natáčel – reportáž i rozhovory. Inspiroval nás k úvaze a podnětu: Nestálo by za pokus založit podobné rádio také v Česku?

S vyprávěním o Rusínech a jejich historických i aktuálních problémech vystoupila Dr. Agáta Pilátová. Promluvil také další významný host ze Slovenska – předseda Rusínské obrody Vladimír Protivňák. Hovořil o bohatství a šíři současných rusínských aktivit na Slovensku, také však o dlouhodobé spolupráci s komunitou v Česku i s naší Společností. Mimochodem, v současné době je podle aktuálních statistických údajů na Slovensku 35 tisíc Rusínů (více než občanů hlásících se k české národnosti!) a přes 55 tisíc jich uvádí rusínštinu jako svůj rodný jazyk.

Den Rusína ukončila – poněkud netradičně – rocková kapela Mental Prothesis. S Rusíny žijícími v českých zemích má společné nejen to, že jejím vedoucím je muzikant rusínského původu Rastó Macek, ale rusínské prvky má také část repertoáru. Soubor má mezinárodní složení, jeho program je mixem rusínského, španělského a kubánského vlivu (má kubánského basketaristu), objevují se v něm i rusínské lidové skladby. Kapela o sobě říká, že jejím posláním je „vytvářet a interpretovat hudbu, která dodává energii“. Potvrzujeme, že se jí to daří.

Foto: Peter Čulák

Předseda Rusínské obrody Vladimír Protivňák a předseda sdružení Rusíni.cz Martin Veličko na besedě s diváky v Domě národnostních menšin

Publikum přišlo do Domu národnostních menšin ve velkém počtu a sledovalo program se zájmem a aktivně. I když se návštěvníci střídali, řada lidí vytrvala od začátku až do závěrečných minut, což celkem představovalo pěkných pár hodin.

Smysl takového národnostního dne je především v tom, že seznamuje návštěvníky s rusínskou národností, s jejím svérázem i kulturním bohatstvím. Ale význam je také v příjemném prostředí, které vytváří pro setkání, navazování či utužování kontaktů, pro vzájemné poznávání. Z přirozenosti věci vyplynulo, že se přednášelo, vyprávělo a bavilo rusínsky, česky i slovensky. A všichni si rozuměli. **AGÁTA PILÁTOVÁ**

Státní svátek připomněl společné dějiny Čechů, Slováků a Rusínů

Pietní připomenutí výročí vzniku Československé republiky uspořádali v Brně, kde se slavilo u sochy TGM a o pár set metrů dál a hodinu později i u památníku Edvarda Beneše. Na tomto místě se vedle osobností města, společenských organizací a Masarykovy univerzity (Benešova socha stojí proti Právnické fakultě) sešli Sokolové i vojáci v historických uniformách, zněly slavnostní salvy i několik projevů. Mezi nimi i vystoupení bojovníka 2. světové války na východní frontě Michala Hečka, který krátce připomněl zásluhy Rusínů v bojích za svobodu republiky. O Podkarpatské Rusi se hovořilo i v dalších projevech; mluvílo se nejen o někdejším společném státě, ale i o Rusínech v současné české společnosti. **ap**

Foto: Jan Kreml

Mohlo to tenkrát dopadnout jinak?

Foto: David Pilát

„Podkarpatsko, anatomie jednoho dramatu“ – tak nazval mladý historik David Svoboda své vystoupení na besedě naší Společnosti (Dům národnostních menšin, 13. listopadu 2014). Hlavním tématem byly dramatické události na Podkarpatské Rusi na jaře 1939. Autor přednášky se věnoval především úloze československých ústavních činitelů ve vztahu k budoucímu osudu podkarpatského regionu, komentoval je-

jich bezradnost i licitování, míru nezbytnosti, s níž (ne)museli podlehnout nátlaku velmocí atd. Od dějinných událostí se historik dostal i k aktuální situaci na Ukrajině a k možným důsledkům pro Podkarpatskou Rus – Zakarpatskou Ukrajinu. Ožehavých otázek bylo mnoho, škoda, že naši členové víc nevyužili příležitosti a nepřišli v hojnějším počtu. Bylo totiž o čem diskutovat i přemýšlet. **ap**

Duše Karpat na filmovém plátně

Dokumentární film *Duše Karpat* byl natočen z iniciativy rusínských aktivistů na Slovensku, především Svazu rusínské inteligence (ZIRS). Sluší se uvést alespoň část tvůrčího týmu: námět Petr Krajňák, scénář Ivan Pop, produkce Jan Lipinský, komentátor Jaroslav Sisák, režie a kamera Igor Sivák. Působivou hudbu vytvořil Miroslav Skarjak.

Snímek v délce 35 minut provází diváka dlouhými dějiny Rusínů. Naznačuje souvislosti,

z neznalosti (někdy i ze sporných politických důvodů) opomíjené a zapomínané. Poutavou cestou vede diváka od Velké Moravy až po současnost. Zastavuje se u křesťanské tradice, která rozhodujícím způsobem ovlivnila historii rusínského národa, pokračuje dějinnými zvraty v dalších staletích, komentuje minulý i současný život Rusínů v různých zemích Evropy. Autoři pojali film dynamicky – komentátor putuje nejen dějinami, ale také se pružně přemísťuje

na místa, kde se odehrávaly významné události rusínské minulosti. Pozornost věnuje památkám, kráse přírody i lidového umění a zvykosloví. Film přináší fakta, souvislosti, ale i naléhavé otázky; vyvolávají je nejen bolestné mezníky historie, ale i (na některých místech) zanikající či zapomínané tradice, zvyky rodný jazyk.

Máme příslibeno, že nám slovenský přítel zašlou kopii a my budeme moci film *Duše Karpat* promítnout na některé z našich besed. **ap**

Podkarpatská Rus v neklidné střední Evropě (1919-1939)

... Sychravého rána 12. února 1919 oddíly čs. 31 pluku pod velením italského plukovníka L.Ciaffiho obsadily Užhorod. Tím začala nová éra v dějinách jihokarpatských Rusínů, národa, zapomenutého v Karpatech a jejich předhůří a vyzvednutého z nebytí mladou, ambiciózní Republikou československou. Právě ona vymyslela nové křestní jméno pro kraj Rusínů – Podkarpatská Rus! K němu se hrdě hlásíme i my, Rusíni 21. století, roztroušení po celém světě, všude uznávaní jako svérázný etnikum, jen ne ve své historické vlasti, zemi pod Karpaty. Po pádu shnilého komunistického režimu sice i tam hlas Rusínů zazněl, ale národní svobody v rozrušené Ukrajině se Rusíni nedočkali, nadvládu v novém státě udržela ve svých rukou postkomunistická byrokracie, zkorumpovaná a hluboce nakažená centralismem a unitarismem, neschopná hájit státní zájmy v hluboké vojenskopolitické krizi, vyvolané východním sousedem. Ukončení této krize, stejně jako budoucnost Podkarpatské Rusi je ve hvězdách.

Začlenění Podkarpatské Rusi do Československa bylo v té době optimální variantou z hlediska civilizačního vývoje: region vystoupil ze slabě vyvinutého státu s pozůstatků polo feudálního systému a připojil se k republice, která byla v první desítku industriálně vyvinutých států, z právního hlediska od monarchie k demokratické republice, garantující veškeré ústavní svobody a rovnost před zákonem. Rusíni se podle ústavy stali vedle Čechů a Slováků dalším státoporným národem.

Z dosud neznámého území se Podkarpatská Rus najednou stala vážným geopolitickým faktorem ve střední Evropě, jejíž území nadto tvořilo spojnicí pro nové vzniklé obranné seskupení středoevropských států – Československa, Rumunska a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (pozdější Jugoslávie), známého pod názvem Malá Dohoda. Tehdejší politici pojmenovali náš kraj „mostem Malé Dohody“. Tento fakt byl ovšem vnímán nejenom kladně, ale i záporně. Nevraživou reakci vyvolal „most Malé Dohody“ zejména v Polsku a Maďarsku. Vážnost této reakce byla v politických i vojenských kruzích v Praze dobře vnímána. Ministr zahraničí ČSR dr. Edvard Beneš ve svém vystoupení v Užhorodu v r. 1934 prohlásil, že „Československo bude bránit Podkarpatskou Rus železem a krví“. Bohužel se tak ale nestalo, protože prezidentu Benešovi se nepodařilo ubránit ani české země, natož pak Podkarpatskou Rus.

V pražských politických kruzích se uvažovalo o Podkarpatské Rusi šířeji jako „mostu na východ“ – směřujícímu k budoucímu demokratickému Rusku. „Podkarpatská Rus uvádí nás ve styk s Ruskem“, psal významný český geograf K.Matoušek. „Až se Rusko vzpamatuje a vstoupí zase do řady spořádaných a silných států, pak zajisté zaťouží po národnostně příbuzné východní Haliči a stane se pravděpodobně naším přímým sousedem. Teprve pak ukáže se v plném rozsahu nedo-

zrýný význam Podkarpatské Rusi pro naši republiku. Jsou-li Čechy naším obličejem do západní Evropy, je Podkarpatská Rus naší rukou, ukazující k východu a budící příjemnou naději na příští spojení s Ruskem. Někteří již předem se obávají možných z toho našich zápletek s budoucím uzdraveným Ruskem, ale zajisté zbytečné, jestliže včas prokážeme se pravými přáteli dobrých Rusů, ovšem ne dnešních bolševiků.“

Tento závěr vyvolá dnes u každého z nás jen sarkastický úsměv, ačkoliv stejnou myšlenku v té době sdílel i prezident T. G. Masaryk. Nikoli náhodou všemožně podporoval ruskou demokratickou emigraci v naději, že se stane v budoucím demokratickém Rusku vládnoucí elitou, a ta podpora bude pro ČSR mnohonásobně záručena. Podobné úvahy měly negativní dopad právě na Podkarpatsku. V rámci tzv. „Ruské pomocné akce“ sem stát posílal do škol a úřadů ruské a ukrajinské emigranty. Jejich působení přinášelo v regionu čs. administrativě problémy. Emigranti nejen ovlivňovali,

Foto: archiv

Profesorský sbor Učitelského ústavu v Užhorodě v roce 1932. Uprostřed v tmavých brýlích tehdejší ředitel školy Augustin Vološin. V pedagogických kolektivech škol byli přední rusínští intelektuálové a vzdělanci. Zde např. Stefan Dudinský (třetí zleva) a Vasil Ivančo (druhý zprava).

ale často přímo určovali charakter a činnost podkarpatských kulturních či sportovních spolků, politických stran, vyvolávali rozpolcení společnosti do tří proudů – proruského, proukrajinského a rusínského. Rozdělili školy na ruské a ukrajinské, vyvolávali nacionalistické vášně. Ve své zprávě Prezidiu ministerské rady 7. listopadu 1922 upozorňoval viceguvernér P. Ehrenfeld, že působení cizinců, Ukrajinců a Rusů na Podkarpatsku, je škodlivé. Podle jeho slov emigranti po příchodu na Podkarpatskou Rus ihned zahajovali politickou činnost ve smyslu prosazování ukrajinské (Velká Ukrajina od Prešova do Kubáně) nebo ruské (Velké Rusko od Karpat do Kamčatky) nacionalistické ideje. Tím se stávali destruktivním prvkem pro politicky nezralou rusínskou společnost. Z hlediska státních zájmů, zdůrazňoval Ehren-

feld, je nevhodné usazovat emigranty na území Podkarpatské Rusi. Lepší by bylo ponechat je v českých zemích. Vláda však na varování viceguvernéra nereagovala.

Československá administrativa se soustředila na řešení palčivých sociálních a hospodářských problémů, z nichž hlavní byla agrární reforma. Celkově podléhalo záboru na Podkarpatské Rusi kolem 240 000 ha, patřících 104 velkostatkům. Půda byla předána 40 000 rodinám ve více než 300 zájmových obcích a osadách, z nichž bylo kolem 6 000 rodin bezzemků. Na dalších 6 000 přihlášených uchazečů se půda nedostala. Průměrná velikost drobného přidělu byla kolem 1,5 ha. Celková redistribuce byla kolem 89 000 ha. Při provádění pozemkové reformy byl bezzemkům a drobným zemědělcům ze strany státu poskytován úvěr. Z největšího záborového velkostatku v kraji, mukačevsko-čičaňovského panství, bylo pro přiděl určeno pouze 35 000 ha. Hrabě Schönborn využil, přesněji zneužil, ustanovení reformy, že pozemky, spadající do působení zpracovatelského

podniku nemohou být rozparcelované, založil firmu Latorice a tak zachránil pro sebe větší část panství. Při provádění reformy nebyli rusínští sedláci vždy vstřícní vůči čs. administrativě. Vehementně se bránili pokusům scelování (komasaci) drobných parcel do větších celků, zavedení dědického práva pro jednoho dědice, jak to bylo v českých zemích, aby se zabránilo dalšímu dělení půdy. Přesto čs. pozemková reforma byla důležitým krokem pro modernizaci zemědělství v kraji.

Zdravotní systém byl vybudován od nuly, jeho základy položili už v r. 1919 obětaví pracovníci oddílů Červeného kříže, kteří se nejprve vypořádali s četnými ohnisky epidemických chorob, jež tu zanechala válka a okupace.

Pokračování na straně 5

Tradičně podnětné setkání i rokování na téma národnostních menšin

Pražský Magistrát pořádá každoročně setkání národnostních menšin, spojené s tematickou konferencí s mezinárodní účastí. Letošní již 14. akce nazvaná „Praha a menšiny“ se uskutečnila 4. prosince v Clam Gallasově paláci, kde byla i loni. Také tentokrát organizátoři přizvali hosty s rusínskými tématy (loni např. přijeli z Užhorodu pánové I. Latko a I. Ustič). Díky jejich aktivní účasti byla na konferenci významně zastoupena problematika rusínského jazyka a národnosti, otázky menšiny a migrantů i rusínské kultury. Z Ústavu rusínského jazyka a kultury Prešovské univerzity přijela docentka PhDr. Anna Plišková Ph.D., za naši Společnost přispěli Dagmar Březiňová a Ing. Jan Čopík, Ph.D.

Program konference, s výtečnou znalostí problematiky a kreativitou moderovaný PhDr. Andrejem Sulitkou, byl rozdělen do tří tematických bloků. Po úvodních vstupech ministra vlády pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiřího Dienstbiera (jenž převzal nad konferencí záštitu) a pozdravech představitelů Magistrátu se v prvním bloku hovořilo o přítomnosti národnostních menšin v Praze a jejich aktivitách, ve druhém o mateřském jazyce menšin, v posledním o menšinách a migrantech.

Všechny příspěvky byly pro nás podnětné a inspirativní, a to jistě i ty, které se netýkaly Rusínů. Naši národnostní menšiny se totiž v každém případě dotýkají obecněji pojaté otázky. Věnoval se jim např. docent Zdeněk Uherek, který probral současný stav národnostních menšin v ČR v kontextu Evropy, a přinesl řadu velmi zajímavých faktických údajů, informací a naznačil vývojové trendy. Igor Zolotarev se věnoval historii vzniku a současnosti pražského Domu národnostních menšin; prof. Leoš Štáva

Foto Agáta Pilařová

Předsednický stůl konference o menšinách, druhá zprava Anna Plišková

menšinovým jazykům ve světě i snahám o jejich revitalizaci a *Marián Sloboda* zdánlivě okrajové, ale ve skutečnosti ožehavé – a také pro rusínskou menšinu naléhavé – otázce počesťování jmen občanů z jiných zemí, kteří žádají a dostávají české občanství. Téma paní doktorky *Anny Pliškové* znělo „Rusínský jazyk na Slovensku 20 let po kodifikaci“; v této souvislosti hovořila i o celkové situaci, rostoucím počtu a aktivitách Rusínů na Slovensku. Svůj příspěvek nám slíbila zaslat a část z něj otiskneme v PR. Zájemci jej však budou moci prostudovat – stejně jako ostatní texty – v připravovaném sborníku z pražské konference, který vyjde příští rok. Ve druhém bloku dále zazněly odborné vstupy věnované slovenské (*Helena Nosková*) polské (*Michal Chrzastowski*) a německé (*Irena Nováková*) menšině.

Také téma Národnostní menšiny a migranti přineslo několik podnětných příspěvků. Především referát doktorky *Evy Janské* o výzkumu mezi ukrajinskými (a také rusínskými) migranty, kteří přišli do Česka za prací. Autoři vý-

zkumu sledovali jejich život, názory a plány do budoucna, zajeli za nimi také na Podkarpatskou Rus. Ptali se, jak žijí a v jakých podmínkách tu pracují. Zaznamenali např. problém rozdělených rodin, když jeden příslušník je v Praze, druhý doma, a společný život rodiny s dětmi se redukuje v podstatě na několik dní v roce. Autoři také zkoumali, jestli a v jaké míře mají pracovníci ze Zakarpatské oblasti Ukrajiny v úmyslu usilovat o trvalý pobyt u nás, či se spíš chtějí s našetřenými penězi vrátit, atd. Výzkum i interpretace přinesly řadu zajímavých poznatků, které jsou důležité pro konkrétní práci s migranty.

V tomto bloku vystoupili také zástupci SPPR, příspěvek na téma Rusínská menšina a migrace přednesl za oba autory, za sebe i *Dagmar Březiňovou*, *Jan Čopík*.

Konference byla zdařilá, je třeba také dodat, že na závěrečném kulturně společenském večeru, jímž setkání vyvrcholilo, zazněly i rusínské písně v podání souboru Limbora.

ap

KRÁTCE ODEVŠAD

* **Kniha Národ odnikud** se úspěšně prodává prostřednictvím naší Společnosti členům i dalším zájemcům. Zbývá už jen posledních několik výtisků.

* **O úspěšném vystoupení Skejušanu** na Hornické pouti v Sokolově v září t.r., kde se pravidelně koná Den národnostních menšin, jsme už informovali. Do minulého čísla se nám však nevešel snímek z této akce. Fotografoval tam pro nás náš věrný čtenář a přispěvatel Emil Čeremeta, jehož záběr otiskujeme nyní na str. 9. Skejušan je fotogenický vždycky, na jeho vystoupení se pokaždé těšíme nejen my, ale i publikum na různých pódiích řady měst, kde vystupuje.

* **Knihy Ivana Popa o Podkarpatské Rusi**, Podkarpatská Rus (v edici Stručná historie států) a Dějiny Podkarpatské Rusi v datech, které vydala nakladatelství Libri, vycházejí nyní v reedici. (O knihách jsem psal v době prvního vydání, blíže je připomínáme v rubrice Z naší knihovničky.)

red.

Podkarpatská Rus v neklidné střední Evropě (1919-1939)

Dokončení ze strany 3

V nejvíce zbláčené Verchovině stavěli provizorní nemocnice. Ve Volovci takové nemocnice – dřevěné „pavilóny“ existují dodnes. Zdravotníci za pomoci armády organizovali i stravování pro hladovějící verchovinské děti. Během dalších deseti let v Užhorodu, Mukačevu, Berehovu, Sevljuši byly postaveny státní nemocnice a zdravotnické školy.

Velký problém pro čs. administrativu znamenalo školství. Každé etnické skupině v zemi se dostalo možnosti založit vlastní školy. Problémem však byl nedostatek učitelů (část jich odešla do Maďarska); rodiče ve vesnicích často nerespektovali zákon o povinné docházce dětí do škol, stát musel v takových případech používat i pokuty. Přitom tři čtvrtiny obyvatelstva byly negramotné.

Pro většinou – rusínskou – část obyvatel vznikla otázka, v jakém jazyce vést vyučování. V ruském, ukrajinském – což požadovali a uplatňovali emigranti –, nebo nekodifikovaném rusínském? Dlouhé diskuse, ani konzultace s českými akademiky nevněsly do tohoto problému jasno. A tak v kraji fungovaly školy československé, ruské, ukrajinské, rusínské, maďarské, německé, rumunské, dokonce dvě jedinečné školy v Evropě, cikánská v Užhorodu a židovská v Mukačevu s výukou v novohebrejštině. Nedostatečná byla rovněž příprava učitelů, za dvacet let nebyla v zemi zřízena jediná vysoká škola pedagogická, ovšem zároveň přitom vláda poskytovala nemalé peníze ruským a ukrajinským vysokým školám emigrantů.

V době Rakousko-Uherska v kraji neexistoval žádný politický život, ani prvky občanské společnosti. Možnost jejího formování poskytla až ČSR. Vláda se snažila, aby se politický vývoj na Podkarpatské Rusi ubíral stejnou cestou jako v českých zemích, aby v kraji zakotvily obdobné politické strany jako v Čechách, na Moravě a Slovensku. Marně, určitý úspěch zaznamenala pouze agrární strana. Místní strany a stráničky vznikaly jako houby po dešti, avšak nikdy nedokázaly vytvořit společnou platformu ani ve svém hlavním požadavku, tj. ve snaze uskutečnit autonomii Podkarpatska na základě ustanovení, jež byla zakotvena v mírové dohodě a v ústavě ČSR. Požadavky a stížnosti představitelů podkarpatských stran na půdě Společnosti národů v Ženevě pak vypadaly jako marginální politická hra, kterou čs. diplomacie vždy úspěšně „pacifikovala“.

Ve volbách vítězila demagogie ultralevicové KSČ a pravicové AZS (autonomisté). O kvalitě podkarpatských politiků můžeme soudit podle záznamu ministra L. Faierabenda o jednáních v Praze při formování autonomní vlády 10.–11. října 1938: „Málokdy jsem v životě zažil tak nedůstojného, jako bylo chování podkarpatoruských politických zástupců. Hlavní jejich starostí nebyla Podkarpatská Rus a její

podpora k Československé republice, nýbrž to, kdo má být ministrem a kolik ministrů budou mít. Nejdříve žádali osm ministerských křesel a po dlouhém smlouvání slevili na šest. Marně bylo naše vysvětlování, že nemůžeme přistoupit na více než tři ministerstva, poněvadž Slováci jich mají pět. Podkarpatoruští zástupci hodiny a hodiny trvali na svém. Teprve když ministr Kalfus po značném zdráhání přistoupil na to, že šest jejich zástupců dostane ministerský plat, spokojili se třemi ministry. Tak byla ustanovena první podkarpatoruská zemská vláda... Chováním podkarpatoruských zástupců jsem byl zhnusen a styděl jsem se, že politikové mohou o tak vážných věcech tak nevážně jednat. Divil jsem se, že si československá politika za dvacet let nevychovala v této části republiky hodnotnější politickou garnituru.“ Můžeme jen smutně konstatovat, že politická kultura na Podkarpatské Rusi byla i po dvaceti letech pouze v počátcích.

Mnohem úspěšnější byli podkarpatští umělci, kteří se zasloužili o druhé národní

Užhorod, provozovna Zemské družstevní jednoty, 1922

obrození Rusínů. U národů střední Evropy se tento proces projevovat především v literární sféře. Tato forma národního obrození u Rusínů nemohla být uskutečněna kvůli jazykovému sporu vyvolanému emigranty. Tento spor prakticky znemožnil včasnou kodifikaci rusínského literárního jazyka. Rusínské národní obrození v době první ČSR se tedy uskutečnilo zejména ve výtvarném umění. Realizovali je malíři, kteří vytvořili originální podkarpatorusínskou malířskou školu. Její zakladatelé J. Bokšaj, V. Erdélyi, E. Grabowski, F. Manajlo se zasadili o formování takového směru, který napomáhal duchovnímu obrození rodné země. Tvůrčí výsledky zakladatelů této školy a jejich žáků byl uznáván kritikou jako rovnocenný tehdejší bohaté umělecké scéně Československa. Obrazy rusínských malířů

z dob první ČSR jsou i dnes vyhledávány milovníky i sběrateli (ale i zloději) výtvarného umění v Evropě i Americe.

Komunistická propaganda a marxistická historiografie v jejich službách obviňovaly vládu ČSR ze zanedbání průmyslového vývoje Podkarpatské Rusi, udržování hospodářství země v koloniálním stavu jako dodavatele levné suroviny a jako pouhé odbytiště výrobků z českých zemí. Takové obvinění je lživé, země neměla žádnou průmyslovou surovinu! Do této kategorie lze zahrnout leda sůl ze Solotviny. Jenže právě v tomto případě se čs. stát zasloužil o její moderní těžbu a průmyslové zpracování.

V tržním hospodářství se stát stará o výstavbu infrastruktury. Chloubou podkarpatských měst a městeček Užhorodu, Mukačeva, Berehova, Chustu, Sevljuši, Svaljavy, Solotviny jsou nové městské čtvrti, nemocnice, administrativní budovy, vodárny atd. Je to mohutná síla vybudovaná státem podle projektů předních českých architektů J. Fragnera, J. Freiwalda,

Foto Rudolf a Hálky z archivu Slovenské knihovny NK ČR

J. Gočára, M. Reinera, F. Krupky, J. Gillara, A. Liebschera. Továrny a podniky průmyslové výroby stavějí podnikatelé tehdy, když jsou pro to vhodné podmínky a koupěschopné obyvatelstvo, které vyrobené zboží spotřebuje. Právě toto podnikatelům na Podkarpatské Rusi scházelo. Její obyvatelstvo z více než 90% žilo patriarchálním způsobem, snažilo se skoro všechno vyrábět podomácku. První náznaky rozpadu patriarchálního systému se projevují až ve druhé polovině 30. let, ale to už se blížila další katastrofa evropské civilizace. Mnichov a rozpad ČSR, způsobený hitlerovským Německem velice nadějný vývoj Podkarpatské Rusi v demokratickém Československu předčasně ukončily. V paměti Rusínů po nich zůstala pouze nostalgická vzpomínka...

IVAN POP

* Ples Rusínů se už po dvanácté sbude konat 17. ledna v Bratislavě. Jste na něj zváni do Hotelu Holiday Inn. K tanci bude hrát kapela Junior z Kamjanky.

* Internetový portál rusyn.sk přináší další část **Dějin Rusínů od prof. Ivana Popa**. Aktuální text se týká území Podkarpatské Rusi v pravěku (do konce 5. století). Je z něj možno vyčíst, že se na tomto území střídaly kmeny a národnosti prakticky od nepaměti.

* Stejný portál publikuje i další portréty osobností, které zasáhly do života Rusínů – ať už po kulturní, společenské nebo politické linii. Tentokrát prof. Pop představuje **rusínského obrozeneckého činitele, biskupa Prešovské řeckokatolické diecéze Josefa Gagance, českého lékaře, spisovatele, textaře a skladatele rusínského původu Ivana Davida Franklina-Rusínského a rusínského církevního a politického činitele Julije Fircaka**. Píše i o nechvalně proslulém Zdeňku Fierlingerovi.

* Sdružení inteligence Rusínů Slovenska uspořádalo 9. prosince v Bratislavě **setkání s rusínským básníkem a spisovatelem Štefanem Suchým**. Host tu představil mimo jiné svoji novou básnickou sbírku Tretie kriedlo. Součástí večera byla i projekce dokumentárního filmu Vincenta Bujňáka Štadión je tiež chrám.

* Hostem besedy 14. listopadu, rovněž uspořádané Sdružením inteligence Rusínů Slovenska, byl **rusínský karikaturista Fedor Vico**. Vedle své bohaté tvorby je také čilým cestovatelem, objevil se i na rusínském dni 29. listopadu v Praze, kde právě pobýval jako čestný člen organizace českých karikaturistů. Přitom nedávno – **9. listopadu – oslavil sedmdesátku!** Významný humorista, výtvarník, nositel řady cen a rusínský činitel je známý i z několika filmů, v poslední době to byly například dokumenty Marka Škopa Osadné a Iné svety. Jménem Společnosti přátel Podkarpatské Rusi a časopisu Podkarpatská Rus z celého srdce **blahopřejeme!** Máme s ním v našem časopise společné plány, viz rubriku Krátce odevsad.

* Luba Kráľová napsala na portál rusyn.sk osobně laděnou úvahu o **národnostní netoleranci na Slovensku**. Autorka je Rusínka, což – podle jejích vzpomínek – asi není vždy jednoduché. Z toho pak plyne i ochota či neochota Rusínů prezentovat se jako Rusíni.

* **Strana maďarské komunity** chce na jihu Slovenska vytvořit **oblast se speciálním statusem**. Měla by vzniknout propojením obcí, kde se více než polovina obyvatel hlásí k maďarské národnosti. Chce tu zavést jiný typ menšinové samosprávy. Konkurenční strana Most – Híd s návrhy nesouhlasí. Má prý vlastní návrhy, které se týkají práv maďarské menšiny na Slovensku. Informaci uveřejnil deník sme.sk.

* **Dokumentární film Duše Karpat**, který se zabývá historií Rusínů, měl bratislavskou premiéru 11. listopadu, prešovskou 27. listopadu, premiéra ve Svidníku se uskutečnila o den později, 28. listopadu. O filmu a prvním uvedení v Praze píšeme na jiném místě našeho časopisu.

Kresba Fedor Vico

* **Národnostní menšiny mají na Slovensku už osmdesát let svoje vysílání**. Redakce národnostně-etnického vysílání funguje v rámci Rádia Patria RTSV od 1. prosince 1934. Slavnostní koncert věnovaný tomuto jubileu otevřela „hymna“ A čija to chyža, která vznikla při oslavách 70. výročí založení národnostně-etnického vysílání. Kromě vysílání pro rusínskou a ukrajinskou menšinu připravuje redakce vysílání i pro Čechy, Poláky, Romany a Němce. Na slavnostním koncertu byl mimo jiné vyznamenán i Štefan Suchý – za přínos v rozvoji umělecké tvorby v rusínském jazyce.

* Letos 3. prosince oslavilo druhé narozeniny rusínské **internetové rádio Rusyn FM**. Jeho tým dnes tvoří dvanáct nadšenců. Rádio vysílá čtyřicet hodin denně, převážně hudbu, ale i autorské pořady a zpravodajství. Pravidelnou součástí vysílání je i nedělní přímý přenos svaté liturgie.

* V Polsku vysílá **obdobně zaměřené internetové rádio Lem FM**. Se slovenským Rusyn FM úzce spolupracuje. Rusyn FM nabídl rádiu Lem FM některé své pořady, polské rádio pomohlo tomu slovenskému v nákupu studiové techniky.

* **Novým ředitelem Poddukelského lidového souboru PUES** by se měl stát dosavadní zastupující ředitel **Juraj Švantner**. Na tento post ho doporučila výběrová komise Úřadu Prešovského samosprávného kraje. Vybírala z patnácti uchazečů.

* Vyšel **sborník autorských rusínských a šarišských písní Ladislava Macka**. Byl pokřtěn ve SNM – Muzeu ukrajinské kultury ve Svidníku.

* **Festival Zempflin špiva slaví**. Koncem listopadu se v Domě kultury v Humenném uskutečnil už podvacáté.

* Úřad vlády Slovenské republiky zveřejnil **Výzvu k předkládání žádostí o poskytnutí dotací na rok 2015** v rámci programu Kultura národnostních menšin. Žádosti je možné podávat do 19. ledna 2015. Podrobnosti k podmínkám výzvy najdete na internetové adrese <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/kultura-narodnostnych-mensin-2015/>.

* **První světová válka v regionu Snina** – tak se jmenuje **výstava** otevřená ve sninském

zámku. Reflektuje události od listopadu 1914 do května 1915, kdy bojové operace 1. světové války zasáhly území dnešního Slovenska včetně území dnešního okresu Snina.

* Materiál týkající se **bojů a událostí 1. světové války v oblast dnešních okresů Humenné a Snina** napsal ruský autor Alexander Kručinin z jakaterinburského vojensko-historického klubu Horný štít. Čtete na portálu rusyn.sk.

* **Ladomirovský pravoslavný chrám** slaví devadesátku. Jeho stavba začala 21. listopadu 1923, budova byla dokončena v roce 1924. Chrám vysvětil tehdejší pražský arcibiskup Savvatij.

* Využít nevyužívanou část historického parku v Uličí a přeměnit ji na místo odpočinku a rozjímání si vzal za cíl projekt nazvaný **Kráska spod polonín oživená v starom dreve**. Nově upravené místo připomíná řadu událostí i osobností rusínského života a taky rusínské legendy. Velký podíl na tom má řežbář Miroslav Gal. Jeho rukou ožili například rusínský pohádkář Pustaj, zbojník Fedor Hlavatý či Děd Beskyd, ochránce hor.

* **Rusínské muzeum v Prešově chce být nadčasové** – říká jeho ředitelka Olga Glosíková. Muzeum získalo množství unikátních a vzácných sbírkových předmětů od občanů i institucí. K vidění jsou tu například výstavy Dějiny Rusínů na Slovensku a Kroniky a památné knihy. Muzeum čeká rozsáhlá rekonstrukce, její rozsah ani termín nelze zatím přesně určit. Více čtete v rozhovoru s Olgou Glosíkovou na rusyn.sk, kde je věnována pozornost i rusínské národnostní menšině a její muzejní prezentaci obecně.

* Na aukci v New Yorku byly vydraženy **dva raritní portréty Andyho Warhola za 151 milionů dolarů**. Jde o portréty Elvise Presleyho a Marlonu Branda.

* Ředitel Státního divadla Košice a pedagog Peter Himič napsal **knihu Divadelný život Prešova**. Mapuje v ní nejvýznamnější události divadelního dění v Prešově od jeho začátků přes pestré a plodné období mezi světovými válkami až po vznik první prešovské profesionální scény v roce 1950.

top

Co s „Podkarpatskou Ukrajinou“?

Přednáška ministra Huberta Ripky v Podkarpatském klubu v Londýně dne 20. října 1944

Dne 25. září 1944 dosáhly jednotky 66. gardové střelecké divize Rudé armády v rámci právě probíhající Karpatsko-užhorodské operace předválečných československých hranic na Podkarpatské Rusi. V následujících dnech pak sváděly těžké boje zhruba na linii severní hranice tohoto nejvýchodnějšího území předválečné čs. republiky. Teprve od poloviny října, kdy jim ze strany Rudé armády hrozilo obklíčení se však německo-maďarské síly začaly z Podkarpatské Rusi stahovat.

Tato situace vzbudila velké očekávání mezi čs. exilovou reprezentací v Londýně. Existoval reálný předpoklad, že v nejbližších dnech se bude moci správy osvobozených území Podkarpatské Rusi ujmout vládní delegát ministr František Němec a plně na nich obnovit československou státní suverenitu. Jaký byl další vývoj dějinných událostí, je dnes dostatečně známe.

O to zajímavější je obsah přednášky státního tajemníka v ministerstvu zahraničních věcí ministra Huberta Ripky, kterou proslavil 20. října 1944 v Podkarpatském klubu v Londýně.

Nastihuje v ní plánované postavení Podkarpatské Rusi v osvobozeném Československu. Setrvání země v československém státu odvozuje jednak od teorie právní kontinuity republiky a jednak jako faktickou vůli jejích obyvatel, projevenou nejlépe v bojích tisíců podkarpatoruských vojáků v řadách čs. zahraniční armády na frontách 2. světové války. Byť reflektuje chyby, kterých se čs. režim před rokem 1938 na Podkarpatské Rusi dopustil, zmiňuje zároveň vzestup, který země zaznamenala ve dvou meziválečných desetiletích a staví jej do kontrastu s režimem panujícím zde v letech 1939–1944.

Vymezuje se i vůči tamní maďarské menšině, kterou označuje zcela jednoznačně za líheň iridentistického hnutí. Naznačuje dokonce možnost transferu (nejen) podkarpatských Maďarů. V duchu tehdejší vládní politiky také odmítá jakákoliv kolektivní menšinová práva. Proti tomu staví ideu státu tří národností: Čechů, Slováků a podkarpatských Ukrajinců, které navzájem spojuje slovanská vzájemnost. Dotýká se i státoprávního postavení země v rámci ČSR a zcela samozřejmě hovoří o podkarpatské autonomii.

Za povšimnutí stojí, kolik různých termínů Ripka v poměrně krátkém textu používá pro označení regionu, o němž hovoří: od neutrálního Podkarpatska, přes Karpatskou Ukrajinu, až k Podkarpatské Ukrajině. Tento název ministr (zřejmě jako jakýsi kompromis mezi starým a novým) preferuje. Je zajímavé, že ani jednou v jeho projevu nezazněl stále ještě oficiální termín „Podkarpatská Rus“, ale ani komunisty již před válkou používaný pojem „Zakarpatská Ukrajina“. Ještě rozmanitější terminologie je jím užívaná pro místní obyvatelstvo: podkarpatský lid, karpato-ukrajinský lid, podkarpatský Rusín, Karpato-ukrajinci, podkarpatský Ukrajinci, karpato-ukrajinský národ a podkarpatský ukrajinský národ, což

svědčí mj. o tom, že problematice nejvýchodnějšího regionu předválečného státu přeci jen v londýnském exilu nebyla věnována zrovna prvořadá pozornost.

Ripkova přednáška z 20. října se stala jádrem brožury nazvané „Podkarpatská Ukrajina“, na níž v následujících dnech usilovně pracoval, a kterou definitivně dokončil 5. listopadu 1944. Zdá se, že vzhledem k událostem, k nimž došlo krátce na to, již nedošlo k jejímu vydání tiskem a zůstala jen v rukopise.

Co jsme očekávali už na jaře tohoto roku, uskutečňuje se nyní: slavná Rudá armáda osvobozuje Podkarpatskou Ukrajinu. A tak vedle osvobozených krajů slovenských, z jejichž ústředí přišli mezi nás delegáti Slovenské národní rady, je to východní část republiky, která se dostává z jařma cizáckého panství, aby žila svobodně.

Čtěl bych při této příležitosti, která naplňuje nadšením všechny věrné občany re-

Užhorod: Tyršovo nábřeží, Masarykova škola, Zemské četnické velitelství

publiky, říci, jaká je politika československé vlády ve věcech týkajících se Podkarpatské Ukrajiny.

Československé státní zřízení v zahraničí v čele s prezidentem republiky Dr. E. Benešem sledovalo od počátku tentýž program a tentýž cíl: osvobození ČSR v jejích předmichovských hranicích, v jejím předmichovském národním státu. Tím už bylo jasné vytčeno, že tento politický program zahrnuje také osvobození Podkarpatska v rámci ČSR. A během války bylo stále jasnější, že tento program, hlásaný a sestavený čs. státním zřízením v zahraničí je schvalován, podporován a sdílen slovanským lidem Podkarpatska, že vyjadřuje smýšlení, přání a vůli tohoto lidu samotného.

Lid Karpatské Ukrajiny jasně projevil svoje slovanské smýšlení v kritických dobách

Mnichova. Při mobilizaci v září 1938 tisíce Karpato-ukrajinců manifestovalo svoji věrnost a oddanost republice.

Když po 14. březnu 1939 Maďari zahájili útok z Užhorodu na Perečín, z Mukačeva na Svaljavu, z Berehova na Sevluš a Chust, tisíce našich podkarpatských vojnů a civilních obyvatel se postavilo se zbraní v ruce na odpor maďarským hordám a každým kus naší země Maďari museli draze zaplatit svojí krví.

A od té doby, od března 1939, kdy podkarpatský lid byl násilně připraven o svoji svobodu a vehnán do maďarské poroby, nepřetržitě trvá jeho boj a to jak proti maďarskému utlačovatelskému panství, tak za obnovu svobodného Podkarpatska v rámci ČSR.

Zanedlouho budeme znát v úplnosti a podrobnostech historii tohoto statečného, vytrvalého zápasu podkarpatského lidu za jeho osvobození.

Zkušenost potvrdila, že připojení Podkarpatska k Československu se osvědčilo a že přines-

lo jeho lidu značný vzestup národní a politický i pokrok hospodářský sociální a kulturní. A že se přes všechny nedostatky i chyby, kterých se československý režim dopouštěl, toto řešení opravdu osvědčilo, nejpřesvědčivěji se prokázalo za těžké nynější válečné zkoušky. Když se Maďarsko kořistíc za německé pomoci z pohromy Československa zmocnilo Podkarpatska, mohlo ukázat světu a především podkarpatskému lidu, že jeho režim je lepší, dokonalejší, liberálnější a lidu prospěšnější, než byl režim československý. Ale Maďarsko svou násilně maďarizační a reakčně protilidovou politikou samo ospravedlnilo trianonský verdikt, dokázavši, jak spravedlivé a správné bylo rozhodnutí mírové konference po poslední válce, kterým z jeho panství byly osvobozeny nemaďarské národy, mezi nimi také podkarpatský Rusín.

Pokračování na straně 8

Co s „Podkarpatskou Ukrajinou“?

Dokončení ze strany 7

Mimo to maďarská menšina, která prožívala za československého režimu až příliš volnosti, dala se do služeb násilné maďarské politiky s tak horlivou ochotností, že sama přesvědčila, že v osvobozeném slovanském Podkarpatsku nemůže a nesmí být pro ni místa, kterého by opětně tak zneužívala, jak činila po dvě desetiletí v údobí československém. Za této války se jasně prokázalo, že musí být učiněn konec maďarskému panství na Podkarpatsku. A stejně tak přesvědčivě se potvrdilo, že si slovanský lid Podkarpatska sám přeje, aby byl zase spojen s Československem: všude, kde mohl, manifestoval toto své přání a nejprůkaznější tím, že jeho synové vstupovali dobrovolně do československého vojska.

Po této válce budou Karpatští Ukrajinci rovnoprávným partnerem ve společném slovanském státu Čechů, Slováků a Karpatských Ukrajinců. Bude to možno, protože od poslední války karpatoukrajinský lid tak vypěl národně, politicky a kulturně, že má všechny nezbytné předpoklady, aby si sám spravoval své věci; a svou statečnou rezistencí, kterou projevoval nepřetržitě od roku 1939 po celou dobu války, karpato-ukrajinský národ sám si vybojoval mravní a politický nárok na své rovnoprávné postavení v nové republice. Pokud jde o práva jinonárodních minorit, platí a musí platit pro Podkarpatsko, co kategoricky žádáme pro celé Československo: že totiž důsledně odmítáme uznat jinonárodních minorit za speciální národní kolektiva, nadaná zvláštními národními právy a že jsme ochotni uznat jen takový mezinárodní statut o ochraně individuálních práv jinonárodních příslušníků, který by byl uznán všemi státy bez výjimky, velkými i malými. V žádném případě nepřipustíme, aby se maďarská menšina opět stala semeništěm maďarské iredenty. Také Podkarpatsko musí být a bude národně jednotou zemí slovanského svého lidu.

Hubert Ripka, za 2. světové války exilový politik, po r. 1945 ministr československé vlády

Bude věcí karpatoukrajinského lidu, aby si sám rozhodl své vnitřní věci. Do nich nebudou zasahovat ani Češi, ani Slováci, ani ústřední vláda nebo ústřední parlament. Nemůže být nejmenší pochybnosti, že naprostá většina podkarpatského lidu je svou národností ukrajinská. Proto je víc než pravděpodobné, že se po osvobození bude nazývat Podkarpatskou Ukrajinou, kterýžto název se už nyní stále více vžívá. Nesporně ukrajinský základ lidu dá proto převážně ukrajinský charakter celému veřejnému životu. To však nikterak nemusí být překážkou pěstování jazyka ruského, a tím méně velké ruské kulturní tvorby. Ale jistě bude učiněna přítrž všem umělým rusifikačním tendencím, které v minulosti vyvolávaly mnoho sporů, z nichž prospěch měli jen nepřátelé lidu podkarpatského. Tento lid sám bude také pečovat o to, aby se rozdíl nábožensko-církevní nevyhrocovaly ve vážné spory politické; vliv církví musí být omezen

vylučně jen na jejich vlastní nábožensko-výchovné poslání.

Naši bratři z Podkarpatské Ukrajiny budou nuceni zdolávat mnoho svízelných úkolů. Jim bude ještě obtížněji, než Slovákům a Čechům, aby politicky, kulturně a sociálně rekonstruovali svou zemi, maďarským panstvím zrušenou. Maďaři se důkladně starali zejména o hubení a potlačení podkarpatské slovanské inteligence. Přes to všechno, podkarpatský ukrajinský národ bude mít po osvobození práce jen snadnější start, než mohl mít po poslední válce. Maďarům se nepodařilo vyhubit všechnu jeho inteligenci a pět let maďarizační násilné politiky nestačilo, aby zničilo všechny plody kulturního vzestupu slovanského lidu z doby předchozích dvou desetiletí. Mimo to, ze zahraničí, zejména ze Sovětského svazu se vrátí mnoho nadaných mladých mužů a žen, kteří budou způsobilí, aby se hned ujali obnovitelské tvůrčí práce politické, administrativní, kulturní a hospodářské. Bude pak krásným úkolem ústřední československé vlády, aby jim v tomto díle účinně pomáhala, neboť z jejich pozitivního díla bude mít prospěch nejen lid Podkarpatska, nýbrž i celá republika. Ale takováto pomoc bude na Podkarpatsku jen tehdy vítána a vděčně přijímána, bude-li respektována rovnoprávnost jeho lidu a bude-li rekonstrukční jeho dílo prováděno podkarpatskými Ukrajinci samotnými; ostatně jen tak vypěstí se u nich pocit odpovědnosti, spočívající v poznání, že korolátem práva je povinnost.

Podkarpatská Ukrajina jest zemí dosti bohatou. Je obydlena nadaným, dychtivým, snaživým lidem, který, dostane-li se mu bratrsky poskytované pomoci, je s to, aby z ní vytvořil kraj sociálně blahobytný a kulturně vzkvétající. Všichni vlastníci českoslovenští mají na tom vřelý a živý zájem.

Pozn.: Strojopis textu přednášky (v rozsahu šesti stran) je uložen k Národním archivům v Praze (fond Ministerstvo vnitra Londýn, karton 114).

Edičně připravil a úvodem opatřil PhDr. Jiří Plachý, Ph.D.

Migrace a Rusíni

Migrace – slovo, které v izolovaném komunistickém Československu mělo téměř hanlivý význam. Emigrant a jemu podobné slovo migrant znělo téměř jako nadávka. Docházelo k zjednodušení a zploštění tohoto slova. Zneužívané verše Viktora Dyka z básně Země mluví: „Opustíš-li mne nezhynu, opustíš-li mne zahyneš,“ byly rozkládány jako odsouzení lidí, kteří se rozhodli pro emigraci.

Lidé se stěhovali – migrovali – od nepaměti. Opouštěli své staré domovy, vytvářeli nové a ovlivňovali tak životy své, svých dětí i dalších generací. Zejména ve střední Evropě snad každá z generací zažila nějakou migrační vlnu. Patrně většina z nás jsme ve skutečnosti, aniž si to uvědomujeme, potomky migrantů.

Většina mých přátel, kolegů ze Společnosti, i já, své předky hledá a také nachází daleko za hranicemi našeho státu. Něco přes tisíc kilometrů východním směrem od Prahy na území, které se v současnosti nazývá Zakarpatská oblast Ukrajiny, historicky Podkarpatská Rus. Území, s kterým jsme na počátku minulého století tvořili společnou historii jednoho státu.

Tři čtvrtiny karpatských Rusínů žijí na Ukrajině v její Zakarpatské oblasti, kromě této oblasti žijí na Slovensku, zejména v její severovýchodní části v okolí Prešova, částečně v jihovýchodním Polsku, v severním Rumunsku v oblasti Maramoreše, v severovýchodním Maďarsku. Nejstarší imigrantská komunita pochází z poloviny 18. století a žije ve Vojvodině, tj. v současném Srbsku a východním Chorvatsku. V České republice žijí převážně v Praze a na severní Moravě, kam se většinou přestěhovali po 2. světové válce

Karpatští Rusíni nemají vlastní stát, ale jsou uznávanou národnostní menšinou téměř ve všech evropských zemích, kde žijí. Dodnes je neuznává pouze Ukrajina. Zejména z toho důvodu – a z důvodu historicky dlouhého období, kdy v Zakarpatsku (po připojení PR k SSSR) a v dalších, sovětskému vlivu podléhajících zemích byla rusínská národnost zakázána, Karpatští Rusíni nemohli, a později už často nebyli ochotni se identifikovat jako Rusíni. Proto není možné uvést v mnohých zemích reálný ani přesný počet rusínských obyvatel, oficiální statistiky se od odhadů velmi liší. Existují ovšem relevantní čísla, s nimiž je možno pracovat – především z aktuálního sčítání obyvatel. Podle posledního sčítání na Slovensku, kde je identifikace Rusínů se svou vlastní národností nejsilnější, nyní žije cca 35 tisíc Rusínů, a kolem 55 tisíc uvádí rusínštinu jako svůj mateřský jazyk.

Na počátku minulého století zejména bída zapříčinila velké imigrační vlny především do USA a Kanady. Emigranti odcházeli převážně do průmyslových oblastí východních států, kde pracovali v hutnickém a železářském průmyslu a vytvořili tak poměrně silnou rusínskou menšinu, převážně z Podkarpatské Rusi. Známy je např. příběh rodičů výtvarného umělce Andreje Varholy, kteří se přestěhovali z malé vesnice Miková u Medzilaborců z východního Slovenska do Pittsburgu. Jejich syn se proslavil jako zakladatel pop-artu, kultovní osobnost 20. stol., později

Skejušan na Dni národnostních menšin v Sokolově letos v září

vystupující pod upraveným, poameričtělým jménem Andy Warhol. „Jsem odnikud“ odpověděl již proslavený umělec na otázku, odkud pochází. Až po jeho smrti si široká veřejnost uvědomila, že krajem jeho předků je rusínský region na východním Slovensku a Warhol má rusínské kořeny. Zásluhu na tom mají rusínští aktivisté v USA i na Slovensku a jejich propagační práce.

V období 1. republiky přijížděli Rusíni také často do Čech, kde pracovali převážně jako sezonní dělníci, kteří si chtěli přilepšit do rodinného rozpočtu. Byli vyhledávanými pracovníky, neboť je Češi vnímali jako slovanské bratry, blízké kulturně i jazykově a i pracovitě a ochotné lidi. Mnozí Rusíni přicházeli do Čech a na Moravu také studovat.

V poválečném období byly hranice neprodyšně uzavřené. Po roce 1945, kdy byla Podkarpatská Rus připojena k SSSR, dostali její občané možnost opoustat pro Československo, tj. přestěhovat se do státu, jejímž občany před válkou byli. Tak se sem dostala poměrně silná komunita Rusínů, jejichž potomci tu dodnes žijí. Posílili ji také mnozí vojáci – bojovníci za druhé světové války proti nacistům na východní frontě. Ti pak byli zklamáni z faktu, že bojovali za svobodu Československé republiky a své vlasti, která se však dostala do sovětského područí. Mnoho Rusínů se přestěhovalo do Česka – z různých důvodů – po r. 1989, s uvolněním poměrů. Od této doby, po uvolnění politické situace, se dá hovořit o další vlně migrantů.

Většina dnešních ukrajinských migrantů, přijíždějících ze Zakarpatské oblasti Ukrajiny jsou ve skutečnosti Rusíni, jejichž identita je oficiální politikou Ukrajiny v současnosti pokřivena. Tento fakt má pak dalekosáhlé následky nikoliv pouze politické. Tak jsou Rusíni opět, jako už mnohokrát v dějinách, cizinci ve své vlasti, národem bez státu a bez jazyka s 80% nezaměstnaností i u lidí vysokoškolsky vzdělaných. Jsou opět migrujícím národem, který podle oficiální politiky Ukrajiny neexistuje.

Současnou imigraci z Podkarpatska do Čech lze rozdělit do tří základních skupin.

První, největší skupinu tvoří lidé, kteří přichází pouze z důvodu ekonomických. Motivem k odchodu z domova je zlepšení životních podmínek rodiny doma, kde jsou hospodářské poměry dlouhodobě obtížné (špatné životní podmínky, nezaměstnanost atd.). Vazba těchto lidí na rodinu je velice silná, přestože – či možná právě proto, že tu žijí dlouhodobě, zpravidla několik let. Migrant se vrací domů několikrát

do roka a pravidelně posílá také finanční prostředky, ze kterých rodina žije. Silné je také pouto k domovně a národní hrdost. Nicméně špatné životní podmínky doma ho nutí, že je odhodlán za výdělkem dojíždět, třeba i ilegálně pobývat v zemi, žít v nuzných podmínkách na ubytovnách a vykonávat (pohledem majority) za nevelký peníz ty nejpodřadnější a fyzicky náročné práce. Tento typ migrace je na Podkarpatské Rusi nejběžnější. Jeho představitelé se v České republice ani v jiné zemi nechtějí usadit. Českou společnost nevyhledávají. Aby přežili jakýmkoliv střetům, snaží se být neviditelní a skrývat svou odlišnost. Mezi jejich nepřátele na tomto poli patří: úřady, klient – vyděrač, samota a alkohol.

Druhou skupinu tvoří imigranti, kteří se již v české společnosti dobře adaptovali. Žijí zde buď sami, nebo se svou rodinou (její částí) v běžných bytech. Daleko lépe zvládají český jazyk, děti navštěvují české školy, rodiče pracují ve vyšších pozicích než předchozí skupina. Z těchto důvodů nejsou kontakty s rodinou na Podkarpatské Rusi tak časté, zatímco s majoritní společností se míra frekventovanosti setkání i přátelství zvyšuje. Přestože by si představitelé této skupiny přáli v České republice zůstat (alespoň po dobu svého aktivního věku a studia dětí), nejistota prodloužení pobytu je vede k budování či udržování zázemí doma na Podkarpatské Rusi.

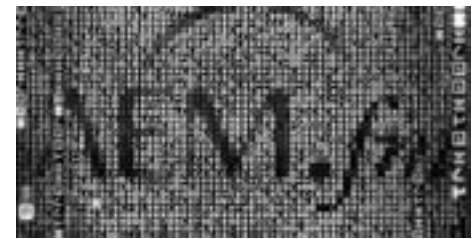
Představitelé třetí skupiny mají v úmyslu v České republice zůstat natrvalo. K definitivní imigraci často dochází v případech, kdy si dotyčný nalezne životního partnera v přichodí zemi a založí zde rodinu. Mohou to být ale i jiné (osobní) důvody, které migranta motivují k získání povolení k trvalému pobytu, posléze české občanství. Rozdíly od předchozí skupiny nejsou tolik čitelné. Obě skupiny obsahují také nedobrovolné migranty vesměs z důvodů politických a svetonázorových. Příkladem úniku z politické diskriminace na Užhorodské univerzitě je přesídlení historika prof. Ivana Popa z Užhorodu do Česka (žije v Chebu, publikuje u nás zasvěcené historické studie a knihy o dějinách Podk. Rusi, přednáší atd.

DAGMAR BŘEZINOVÁ, JAN ČOPÍK
Z příspěvku na konferenci o národnostních menšinách dne 4. 12. 2014, dokončení v příštím čísle)

Literatura: Pavel Robert Magoesi : Národ odnikud., vyd. Valerij Padiak, Užhorod, 2014, Hana Havlová : Dva domovy. Diplomová práce.

Bylo – nebylo... aneb: Rusíni na FM

Sešla se na jedné akci v Praze dvě rusínská internetová rádia. Rusyn FM ze Slovenska a Lem FM z Polska. Obě v zastoupení mladých redaktorů. Vlastně je dobře už jenom to, že existují. Navíc vědomí, že za nimi stojí mladí lidé, dává naději, že – zase mezi mladými – budou rusínské myšlenky i nadále žít. Internet je médium všech generací, ale mládež už se bez něj neobejde. Když se přes internetovou šuškanou rozkřikne, že existují dobrá rusínská rádia, zkouší je třeba i ti, kteří o Rusínech prozatím slyšeli jenom z rychlíku. Internetová rádia mají k tomu všemu i možnost přes své portály informovat o „svě věci“. Obzvláště to polské má hezkou grafiku a bohaté zpravodajství. Mimo jiné i o nedávných pražských rusínských setkáních. Se spoustou fotek. Když chcete, pustíte si živé vysílání, když chcete jenom hudbu, můžete i to. Všechno samozřejmě v rusínštině. Rusín z Podkarpatské Rusi, východního Slovenska,

Vojvodiny, Slovinska, Maďarska nebo Rumunska té „lemkovské“ rusínštině samozřejmě rozumí. Vždycky je to „po našemu“. Zkrátka paráda. A to se jistě ve světě najdou ještě další rusínská rádia. Pokud o nějakých víte, dejte nám, prosím, vědět.

A pak je jsou s internetem jenom problémy!

top

Foto Peter Čulák

Petr Štefaňák, redaktor rusínského internetového rádia a předseda sdružení Mladí Rusíni na Slovensku

Beneš v našich dějinách a Podkarpatská Rus

Oslavy 28. října jsou nemyslitelné bez vzpomínky na Edvarda Beneše, na jeho zásluhy o vznik ČSR. Proto je logické, že i letošní vzpomínkové slavnosti v Brně k výročí 28. října se konaly u Masarykova a Benešova pomníku, těchto dvou pilířů naší moderní samostatnosti. U pomníku Edvarda Beneše pohovořila i dr. Pilátová, jejíž procítěný proslov se týkal zejména Podkarpatské Rusi – období první republiky, kdy republika tvořila s tímto regionem společný stát.

Mé prvotní vnímání významné politické osobnosti prezidenta Beneše sahá hluboko do útlého dětství. Vidím ho jako dnes: vystupuje z auta na okraji užhorodského parku, v němž stála socha TGM. Určitě byl tehdy ještě ve funkci ministra zahraničí, v té době jsem mohl být sotva školák.

Pokud jsem sledoval jeho politický život, neměl jsem problémy se ztotožněním se s jeho postoji a aktivitami. Když jsem mnohem později postával u budov bývalé Společnosti národů v Ženevě, s pietou jsem se hroužil do minulosti: zde tedy působil náš Beneš, zde spoluvytvářel poválečné světové uspořádání a varoval před výboji italského fašismu a německého nacismu! Musely to být pro něj nelehké národy na psychiku, když přecházel od světových problémů k hájení zájmů ČSR proti domácím henleinovcům;

jistě ho trápila bezmoc, když viděl marnost svého počínání ve snaze překonat evropskou lhostejnost vůči nebezpečí, které ostatní přehlíželi.

Po několika krátkých poválečných letech musel Beneš podstoupit další zápas, tentokrát boj s hydrou stalinismu. Zrada vnějších i vnitřních „přátel“ se pak nutně projevila na jeho zdraví. A Edvard Beneš umírá ve věku, považovaném dnes za začátek radostného rozběhu do poklidného důchodu.

Jeho osobnost není naší veřejností hodnocena stejně. Současná střední generace, hlavně inteligence, má k němu nejvíce výhrad. Její příslušníci totiž neprožívali stejné osudové zvraty našich dějin, aby se mohli plně vcítit do jejich tragiky. Ví se, že sdílená bolest se lépe snáší a patří proto ti, kteří společně s Benešem prožívali ta truchlivá údobí, ho chápou lépe. Nejvíce se mu vyčítá konání v krizových letech 1938 a 1948, někdy i odsun Němců. Nebyl sám, kdo uvěřil Stalinovým slibům. Po zrušení Kominterny sovětský diktátor nastolil „krotčí“ Kominformu a tím oklamal i Roosevelta. Svých plánů docílil úskočnějšími způsoby. (Výstižně to v minulém čísle našeho časopisu popisuje František Hroník na příkladu podmanění si Podkarpatské Rusi Sověty v článku Jak jsme předali Podkarpatskou Rus SSSR.) Defetismus, jenž se Benešovi vyčítá, je věc pro širokou dis-

kusi, při níž bychom možná došli k závěru, že jsme mezi ostatními porobenými národy nedopadli nejhůř. Snad i díky Benešovu vynucenému pragmatismu.

A odsun Němců? Po válce došlo v Evropě k pohybu asi 10 miliónů přesídlenců - proč se výtky kolem tak obrovské reemigrace týkají hlavně nás? Asi pro ta divoká, někdy drastická vyhnání často nevinných.

Edvard Beneš se zasloužil o stát - hlavně to rozhoduje, proč mu máme být vděční. Pokud jde o Podkarpatskou Rus, tam čas stát i pod jeho vedením vnesl v ideově duchovní oblasti povědomí o demokracii a demokratické struktury, plnou národnostní i náboženskou svobodu, nové možnosti rozvoje pro široké vrstvy obyvatelstva. Lze to doložit výčtem uskutečněných opatření, kterých se náš vlastní nedostávalo - ať to bylo budování silnic, zřizování škol, nemocnic atd. Příznivě na nový život působily zásahy státu do sociální sítě, která byla na tomto území žalostná. Přínosem byla např. i podpora racionálního hospodaření v lesnictví, bohatý výběr škol různých národností včetně cikánských škol.

S potěšením jsem zaznamenal, že účastníci brněnské vzpomínky k 28. říjnu byli lidé různého věku; i to dokazuje, že i státník Beneš je trvale zapsán do naší historie.

JAN ROMAN

Z NAŠÍ KNIHOVNIČKY

ty měst, typy lidových staveb, portréty, artefakty atd.) a mapky.

Ivan Pop se narodil na Podkarpatské Rusi, žije v Česku. V rodné zemi má nejen kořeny, ale i příbuzné (bratr Dimitrij je rovněž historik) a řadu minulých i současných tvůrčích aktivit. Věnuje se rovněž estetice, kulturologii a politologii. O svém dramatickém životě vyprávěl na pokračování v pořadech Českého rozhlasu. Studoval na Historické fakultě Užhorodské univerzity, z níž byl r. 1960 v souvislosti s vykonstruovaným procesem v režii KGB vyloučen, dostudoval a na čas zakotvil v Moskvě. Roku 1992 se vrátil na univerzitu do Užhorodu, byl jmenován ředitelem Ústavu karpatologie a spolu s dalšími začal usilovat o uznání svébytnosti Rusínů, o autonomii Podkarpatské Rusi na Ukrajině. Ovšem narazil na tvrdý centralismus; posléze se rozhodl přesídlit do naší republiky, kde se jeho vědecká a publikační činnost stala přínosem pro českou historiografii.

O diplomatech, lidech a exotických zemích

Na útlou knížku Bohuslava Hynka *Diplomacie bez lesku* (2014) rádi upozorníme nejen proto, že jejím autorem je náš člen a dlouholetý aktivista, ale především proto, že je velice pozoruhodná, dobře se čte a na několika místech se věnuje i našim podkarpatoruským rodákům.

Bohuslav Hynek strávil řadu let na Ministerstvu zahraničí, zabýval se zejména africkými zeměmi, z jedné z nich byl za nastupující totality šupem poslán domů. Poté putoval po několika

pracovištích jako úředník, po r. 1989 se vrátil do diplomatických služeb a odjel do Afriky jako velvyslanec v Zimbabwei. Po návratu byl pověřen agendou krajanů žijících v zahraničí i příjždějících cizinců. V této funkci se setkával s mnoha migranty z Podkarpatské Rusi a pomáhal jim. Neztrácí je z centra své pozornosti ani na odpočinku.

Z pracovních i osobních zážitků, událostí a setkání vytvořil pestré pásmo příběhů a portrétů. Vidí diplomacii „zevnitř“, jeho svědectví je osobní, ale zároveň věrohodně a poctivě objektivní. Líčí napínavé epizody i běžný život na ambasádě, situace, kdy je třeba být diplomatickým i neformálně pohotovým. Hodně pozornosti věnuje Čechům žijícím v zahraničí a jejich zajímavým, často dobrodružným osudům. Zážitky a osobnosti vidí v souvislostech, flexibilně putuje v čase a prostoru z místa na místo, někdy se „v kruhu“ vrací k jednotlivým epizodám a dovršuje je, jindy kreslí ucelený portrét. Z rusínských témat si vybral životní příběh Marie Horové, rozzené Myšaničové, která se svým manželem založila nadaci, podporující vzdělávání a výchovu dětí na jejím rodném Podkarpatsku. Každoročně se z ní rozdělují peníze na vzdělávací projekty. (O letošním dělení přineseme v příštím čísle aktuální zprávu.) Další portretovanou osobností je mladý úspěšný počítačový specialista a podnikatel Volodymyr Pohoda. Rusín, který se díky svému talentu i jazykové vybavenosti se uplatňuje prakticky v celém světě, nicméně – i díky rodnému zázemí – si pořád naléhavě uvědomuje svůj původ a krušný osud své vlasti.

Bohouši, díky za poutavé portréty Rusínů i za příjemnou knížku!

ap

Родный край

Додаток до новинки *Podkarpatská Rus* (Прага – Пряшів)

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твій.

Гаркандра Дурицька

Молоды Русины, або што нового у молодых?

В денній рубриці бы сьме вам хотіли представити і приближити роботу молодых Русинів в Словакії. Як то уж бывати, на зачатку была думка, жебы молоды Русины, котры жыють, штудують і роблять в Братіславі – далеко од своїх рідных сел і міст ся познали, еден другому помогли, потримали ся, жебы ся зачали сходити. А так Здружіння інтелігенції Русинів (ЗІРС) пришло и думков зорганізувати опікачку, де бы ся зышли молоды і старшы Русины із шырокой околиці Братіславы. Тым днём ся иачала писати історія молодых Русинів.

Історія деннешій цілословацькой організації молодыРусины ся зачала писати в Братіславі, в році 2007. На самыи перед ся молоды згрупували коло Здружіння інтелігенції Русинів Словеньска а сформовали ся як секція ЗІРСу. Помаленьки росла потреба розвивати свою культуру межи русиньсков молодежи не лем в Братіславі, но і в рамках цілой Словакії, а так vznikнув приправный выбор про заложіння цілословацькой організації, котрый ся з pomocов Русиньской оброды на Словеньску (РОС) скликав в 2007 році в Уменніи.

Дня 18. новембра 2008 было здружіння зареєстроване на Міністерстві внутра СР як Обчанське здружіння молодыРусины (МР). По першій сеймі організації, котрый ся одбыв 7. Фебруаря в році 2009 в Пряшові, были схвалены становы, догварена система фунгювання організації і зволены органы обчанського здружіння. За першого председу был зволений Інг. Петро Штефаняк. Організація была прыята за колективного члена Русиньской оброды і зачала будувати свої містны організації в Кошыцях, Пряшові, Старій Любовні, Нітрі.

Половным цілём організації, окрім здружювання молодых людей русиньского походжіння, ся стала і освіта той народностной меншыны, розвиваня своій культуры і організуваня різних культурных, сполоченьських і шпортових акцій з цілём стрічання ся молодых Русинів, а тыж пропаганда і презентація русиньского народа, русиньской історії, культуры, языка і уміння не лем в своїх русиньських кругах, но і серед словацькой маёрты.

В днях 4. - 7. юна 2009 была організація прыята за члена Світового форуму русиньской молодежи

жі (СФРМ). СФРМ было основане в 2001 році. Інг. Мартін Караш (член молодыхРусинів) був зволений за третёго прецеду СФРМ од часу основаня форуму. МолодыРусины ся так стали регулярнов частков русиньского діяня в Словакії і у світі.

Пріорітов выштыкых снажнй было і є підняти народне усвідомліня і народну гордість Русинів (головно молодой генерації) і заховати русиньскы традиції, фольклор і культуру. Беручи до увагы розтраченість Русинів по цілём світі, здружіння ся снажыть надвязати контакты і зближувати Русинів без огляду на граніці. В непоследнім ряді ся організація снажыть розшырєвати і підтримувати освіту в области русиньского языка і історії. Од року 2013 наприклад організує курсы русиньского языка.

Організація ся запюое до грантовой сістемы Міністерства культуры і Уряду влады в рамках програмів про народностны меншыны в Словакії, сполупрацює на організуваню многих культурных і сполоченьських акцій. До року 2014 молоды зорганізували 13 Русиньскых забав в Братіславі. Тоту успішну акцію організують і в Кошыцях, а план є розшырити ей і на далшы міста.

В Нітрі, Кошыцях і в Пряшові ся організують бісіды і встрічі Русинів, успорядують ся фестивалы, культурны представліня, фольклорны сустреджіння, шпортовы подіяты, выставки, концерты, бальы, но і выховно-освітвовы подіяты.

Окрім акцій організація підтримує і публікачню чінность, до тепер выдала єдну публікацію «Най з русиньского регіону», властнить збірку образів народных будителів і інформачны банеры, котры творять сучасть мобіной выставки о Русинах і о русиньській історії.

Інформачным здроём о діяню організації суть нелем соціалны сіті як фейсбук і прінтовы медія, но і властна вебова сторінка www.molody-rusyny.org.

Організація ся снажыть утримати і заховати русиньскы традиції і на різних сельських подіятых, де презентує свою роботу і помагати при їх зорганізуваню. З цілём уртимувати і роививати свої традиції вив коло організації молодых поступні основаны фольклорный ансамбль Ruthenia, котрого історія ся иачала офіціально писати 23. октобра в 2010 році в Братіславі під

веджінём Петра Штефаняка. Ансамбель мать тачечну і співацьку зложку. Цілём ансамбля є презентувати русиньскый фольклор і приближити ёго чаро і другим народам.

Найвызначнійшы активы організації суть: Русиньска забава – організує каждорочні в Браїславі, в Кошыцях і Пряшові, Русиньска ватра – реалізує ся традичні в Малім Ліпнику коло Старой Любовні, Мобілна выставка Русинів – заміряна на історію і культуру Русинів, організує ся концерт Вечур Русиньскых голосів – де ся коло фольклору презентує і русиньска важна-класічна і модерна музика, організація уж третій рік реалізує выскум русиньскых приповідок, каждорочні ся організує Табор молодыРусины по русиньскы – де раз за рік приходять молоды на вікендовий семінар, жебы ся научили дапто о своїм языку, історії і культурі. Сустреджіння ансамбля Ruthenia – є заміряне на школу танця, Опікачка на Партизанській луді ся організує в Братіславі каждый рік од року 2007 і приходять там з радистів і молодшы і старшы. Організують ся встрічі Русинів в Нітрі, Пряшові, Кошыцях, промітають ся філмы з русиньсков тематіков в універзітних містах, організує ся шпортовий футбольовый турнай – Русин-кап і друты шпортовы акцій, робить ся Русиньскый бал в Левочі і далшы.

Од року 2013 молоды спустили высыланя русиньского інтернетового радія – rusyn.fm, котре можете найти на сайті <http://www.radio.rusyny.org>. В радію молодых можете найти такы релациї як наприклад Грана на желаня, ці релация Молоды на пекачі – котра тредставлює молодых людей Русинів – писателів, музыкантів, правників, манажерів, економів, докторів, учитель, політіків і далшых, котры жыють мімо своёго роднохо села, но не ганьблять ся иа свое і снажыть ся розвивати свою культуру і язык, і далшы інтересны релациї.

Своїма активітати ся молодыРусины снажыть ослвити, но головно выкликати у молодой генерації інтерес о русиньску культуру. Організація мать выше 100 членів і сімпатіантів а двері суть і надалей отворены выштыкым молодым, котры хотять своів работов помочі ку тому, жебы ся русиньскый народ розвивав і зохабив одказ далшым генераціям.

АБ

EXISTUJÍ STOPY PO ŽIDOVSKÝCH OBYVATELÍCH SLATINSKÝCH DOLŮ?

Volám sa Eva Becková a žijem v Trenčíne. V roku 1954 som sa narodila mame (dnes uz nebohej) Jozefine Beckovej, rodenej Jakubovičovej, ktorá sa narodila Davidovi a Marii Jakubovičovym 12. 12. 1929 v Slatinských Doloch na Podkarpatskej Rusi. Mali tam pred vojnu malý obchod. Ako 14-ročnú ju s celou rodinou deportovali maďarski vojaci do ghetta Hustz a odtiaľ do koncentračného tábora Oswiencim. Jedine dnes uz nebohá mama prežila peklo koncentračného tábora Oswiencim. Bola by som veľmi rada, keby som získala nejaké informácie o ghette Hustz, aké to tam bolo a či niekde v Slatinských Doloch existuje nejaká spomienka o deportovaných Židoch do koncentračných táborov. Počas života som sa mamy nepýtala na tieto veci, nakoľko trpela ťažkými depresiami a ja som nechcela jej utrpenie este viacej zväčšovať.

Ing. Eva Becková, Trenčín, Slovenska republika

PODKARPATSKÁ RUS – MOJE DRAHÁ RODNÁ ZEMĚ

Posílám upřímný pozdrav z Vysočiny a srdečně děkuji za pravidelně zasílaný časopis Podkarpatská Rus. Je to moje rodná, drahá země, kterou jsme v roce 1947 s rodiči opustili. Kořeny naší rodiny sahají do dávné minulosti. Jsme rodilí Rusíni řeckokatolického vyznání. Bohužel

národnost i víru jsme po dlouhá léta nemohli přiznávat, ale to i vy určitě víte.

Můj tatínek bojoval ve druhé světové válce, jako mnoho našich byl také zajatcem v nelidských poměrech na Sibiři. Po vstupu do Svobodovy armády postupovali na Západ, když osvobodovali ukrajinské území. Nebylo jim dovoleno osvobodit rodnou zemi, protože za nitky tahali mocní. Bojovali na Dukle, která byla očištěm a zároveň peklem pro Svobodovce. Po ní byl tatínek odvezen do Machačkaly u Kaspického moře na léčení. V roce 1945 se vrátil domů jako invalida. Naše modlitby k Bohu nebyly marné, bylo málo těch, kteří se vrátili.

Tatínek, maminka i sestra se už dávno na mne i na naše děti dívají shůry, mně je 81 let, žiji v Domově pro seniory v Havlíčkově Brodě, pohybují se o dvou francouzských holích a špatně slyším. Ale nestěžuji si, jen to konstatuji a děkuji Bohu za vše, co mi dává. Přijímala jsem to, že jsem mladá, zdravá, s pokorou tedy musím přijmout i vše, co s sebou přináší stáří a těšit se z každého – dnes už darovaného – dne. Mám hodné děti, které jsou se mnou stále ve styku ať osobně nebo přes mobil. Je nás díky Bohu pátá generace v úctyhodném počtu.

Ráda píšu. V Domově vydávám svůj vlastní časopis Jablíčko, v celostátní soutěži byl oceněn hlavní cenou. Přispívám do něj i já vlastními vzpomínkami na dětství v rodné zemi. S pokorou si vám dovoluji poslat své povídání a také

na pokračování vyprávění Od Jasiny do Aše je republika naše. Poslední jmenovaný text byl napsán po přečtení knihy prof. Ivana Popa Dějiiny Podkarpatské Rusi v datech a knihy dr. Jaroslava Zatloukala, vydané v roce 1938.

Přeji vám, ať se vydávání vašeho časopisu stále daří, sluníčka tak akorát a stejně dobré pohody.

Irena Trnková

Pozn. red.: První příběh paní Trnkové z jejího podkarpatoruského dětství otiskujeme v tomto čísle, s dalšími se budete na našich stránkách potkávat příští rok.

Přejeme všem našim členům, přátelům a příznivcům krásné svátky – ať je slavíte jako Vánoce počínaje Štědrým dnem 24. prosince, nebo o třináct dní později jako řeckokatolické či pravoslavné Рождество. V novém roce mnoho zdraví, pohody kořeněné radostí ze života!

Vaše Společnost přátel Podkarpatské Rusi a redakce.

POD ČAROU

Výprask, který se nekonal

Jistě mi dají za pravdu všichni, kteří žili na vesnici v první polovině minulého století, jakým důležitým domácím zvířetem byla pro obživu rodiny kráva. Nebyla posvátná jako v Indii, ale poskytovala i pro početnou rodinu polovinu živobytí. O krávu se hospodář staral, opečovával ji, podstrojoval, aby dala co nejvíce mléka. Když onemocněla, sháněl se rychle zvěrolékař, kovář nebo někdo, kdo dobytku rozuměl, aby jí co nejdříve od neudu pomohl. Když onemocněl někdo z rodiny, na noc se mu daly „náčinky“ a pokud to nepomohlo, teprve pak se volal doktor zároveň s knězem. To už zubatá stála s kosou u postele.

Stalo se to v roce 1947, právě začalo časné jaro. Na pastvu jsme dobytek začali vyhánět oproti jiným rokům mnohem dříve. Ve vsi byly dvojce pastviny. Jedny církevní a jedny obecní. Naše část obce měla blízko k těm církevním, takže pasáčků, pasaček a hlavně koz, krav i ovcí byla spousta. Měla jsem doma poručeno, abych pásala spíše stranou, ne v houfu, aby se naše stračena i s roční jalovičkou dobře napásly. Dodržovala jsem to a snažila se, abych večer hnala obě svěřenky domů dobře napasené. Ohýbala jsem jim čerstvě narostlé jírové větvičky, obalené listím. Měly je rády a já měla radost, protože to znamenalo, že i já si mohu jít hrát mezi ostatní

děti a přitom přivedu krávu i jalovičku domů nasycené a spokojené.

Blížil se čas stěhování naší rodiny z rodné vesnice a to pro nás znamenalo odjezd do neznámé a daleké země. Tento čas byl pro mě i zároveň časem loučení se všemi kamarády, se kterými jsem prožila mnoho her, zkrátka všeho, co ke společnému dětství patří. Bylo mi smutno a bylo smutno i ostatním, že už se nikdy neseťkáme. Každá chvíle byla bláznivě odjezdu, chleběli jsme, že se naše cesty navždy rozdělí. Chlapci každý den nachytali ryby v potoce, jakoby na mou počest. A my, děvčata, jsme je čistily, kuchaly a pekly nad žhavými uhlíky ohně. Ryby napíchnuté na klacíku, bez soli, bez chleba, ale křupavá kůrčička byla tou největší pochoutkou. Takové dobroty jsem už nikdy nejedla.

Dávala jsem pozor i na své dva poklady, aby se nezatoulaly. Jenže toho dne zrovna moje odpovědnost byla na toulaně. Když k večeru někdo křikl „ženeme domů!“, marně jsem ta svoje dobytčata hledala. Pomáhali i ostatní. Prolézali jsme houštiny, volali, ale krávy nikde.

Lesy byly v těch místech hluboké a již se smrákalo. Báli jsme se, že se ztratíme i my, a raději nechali hledání. Šla jsem domů s chlapci a děvčaty jako na popravu. Věděla jsem, že jsem rodičům způsobila nenahraditelnou škodu. Bála

jsem se výprasku, ale strach, co si rodiče počnou bez dobytka, byl daleko větší. Celou cestu mi tekly slzy, jako bych měla v hlavě vědro vody.

Vrátka do našeho dvora byla otevřená, ale vešla jsem do nich místo stračeny a jalovice sama. Řekla jsem rodičům, co se stalo. Zdrčená maminka s tatínkem obešli sousedy a všichni s lucernami je šli hned hledat. Vrátili se po půlnoci, ale bez kraviček. My doma se sestrou a babičkou jsme oka nezamhouřily.

Smutek, když přišli rodiče s nepořízenou, byl hrozný. Měli totiž v úmyslu před odjezdem obě dobytčata prodat, abychom do ciziny nejeli s holýma rukama, bez prostředků. Zrána, jen se rozbřeslo, se znovu se sousedy vypravili hledat, ale opět se vrátili bez nich. Kolem sedmé hodiny k nám přiběhl chlapec z vedlejšího lomu, že si po silnici vykračuje něco, co vypadá jako naše kráva s teletem. Běželi jsme jim naproti a ony to byly opravdu ty naše oplakané ztracenky. Radost rodičů se nedá popsat, ale snad největší radost jsem měla já. Ne proto, že nedostanu výprask, ale že jsem rodiče nepřipravila svou lehkovážností o to, k čemu si tak těžko pomohli.

Je to stará vzpomínka, jen škoda, že už se nemám koho zeptat, proč jsem vlastně výprask nedostala. Byl by opravdu zasloužený.

IRENA TRNKOVÁ